

- pedagogical historiography (second half of the XIX – first half of the twentieth century.): Author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. Drohob state ped un Drohobych, 20 p. [in Ukrainian].*
9. Skrynskaya, O. L. (2002). *Dystsyplinuiuche vykhovannia v pedahohichnii spadshchyni Dzhona Lokka: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01. [Disciplinary education in John Lock's pedagogical heritage: author's essay. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. National ped un named after M. D. Drahomanov. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].*
  10. Fedchishin, N.O. (2009). *Dydaktychna systema Yohana Fridrikha Herbarta ta yii vplyv na rozvytok vitchyznianoï osvity: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 [Johann Friedrich Herbart's Didactic System and Its Influence on the Development of National Education: Autoref. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01]. Precarpathian nats. Un-t Vasyl Stefanyk Ivano-Frankivsk, 20 p. [in Ukrainian].*
  11. Shparik, O. M. (2012). *Pedahohichni idei Konfutsiia u kulturno-istorychnomu vymiri: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. [Pedagogical ideas of Confucius in the cultural-historical dimension: author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences: 13.00.01.]. Kyiv, 18 p. [in Ukrainian].*
  12. Shugai, N. E. (2015). *Naukovo-pedahohichna spadshchyna Nikolaiia Frederika Severina Gruntviha v konteksti rozvytku osvity Danii : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk 13.00.01. [Nicolae Frederic's scientific and pedagogical heritage of Severin Gruntwig in the context of Danish education development: author's abstract. dis ... Candidate ped Sciences 13.00.01]. Cherkasy nats un them Bohdan Khmelnytsky. Cherkasy, 20 p. [in Ukrainian].*
  13. Kuzmenko, V. V. and Ridkous, O. V. ed. (2012). *Jan Amos Komenskyi – velykyi pedahoh mynuloho (do 420-richchia vid dnia narodzhennia): mater. Vseukrain. ped. chytan (27 bereznia 2012 roku, m. Kherson. [Jan Amos Comenius – a great teacher of the past (to the 420th anniversary of his birth): mother. All countries ped readings (March 27, 2012, Kherson)]. Kherson: KVNZ “Kherson Academy of Continuing Education”, 104 p. [in Ukrainian].*
  14. Compl. Alekseeva, N.A. and Palamarchuk, S.A. (2017). *Jan Amos Komenskyi – velykyi pedahoh mynuloho (do 425-richchia vid dnia narodzhennia) : bibliohr. spys. lit-ry do II Vseukrain. ped. Chyta. [Jan Amos Comenius is a great teacher of the past (to the 425th anniversary of his birth): a bibliographer. spear. lit-ry to the second All-Ukrainian. ped readings]. Kherson: KVNZ “Kherson Academy of Continuing Education”, 14 p. [in Ukrainian].*

Одержано статтю: 8.08.2018

Прийнято до друку: 22.08.2018

УДК 377-055.2(477.8)“XVIII-XIX”

DOI:10.15330/esu.13.28-35

Галина Сівкович,

кандидат педагогічних наук, доцент,
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
(м. Івано-Франківськ, Україна)

Halyna Sivkovych,

Candidate of pedagogical sciences (PhD),
Associate Professor, Vasyl Stefanyk Precarpathian
national university (Ivano-Frankivsk, Ukraine)
maluny@ukr.net

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЖІНОЧОЇ СЕРЕДНЬОЇ ФАХОВОЇ ОСВІТИ У ЗАХІДНІЙ УКРАЇНІ (КІН. ХІХ-ПОЧ. ХХ СТ.)

THE FOUNDATION AND DEVELOPMENT OF THE SECONDARY VOCATIONAL EDUCATION OF WOMEN IN WESTERN UKRAINE (FROM THE END OF THE 19th TO THE BEGINNING OF THE 20th CENTURIES)

У статті цілісно проаналізовано тенеу середньої фахової жіночої освіти на західноукраїнських землях кінця ХІХ – початку ХХ ст., простежено еволюцію середнього жіночого професійного шкільництва в регіоні, встановлено основні періоди й тенденції у його розвитку. На основі ґрунтовного аналізу наукової літератури минулого та сучасності,

шкільних звітів та архівних документів досліджуваного періоду визначено організаційні основи заснування та функціонування жіночих навчально-виховних закладів з підготовки вчителів. Розкрито роль державного і громадського чинників, релігійних організацій та окремих педагогічних постатей у становленні жіночих учительських семінарій Східної Галичини, Північної Буковини і Закарпаття. Встановлено, що через дискримінаційний характер офіційної освітньої політики в усіх адміністративних краях австрійської держави, де переважало українське населення, кількість учениць-українок у них була незначною.

Ключові слова: жіноча фахова освіта, жіночі навчальні заклади з підготовки вчителів, навчання і виховання дівчат, культурно-освітні організації, чернечі жіночі згромадження.

The paper presents a complete analysis of the development of women's secondary vocational education in Western Ukrainian lands from the end of the 19-th to the beginning of the 20-th centuries. On the basis of a thorough analysis of legislative and normative educational documents of the period under investigation, the main stages and tendencies of teachers' training educational establishments are set out. The role of the state and private public aspects, religious organizations (first of all Roman and Greek catholic nuns' associations of the sisters of St. Basil and Benedict) and some pedagogues in the organization of women's secondary vocational education in Galicia, Northern Bukovina and Transcarpathia is established.

It is argued that the first and most famous state teachers' training institutions for girls were founded by the nun's association of the sisters of St. Benedict in 1871 in Lviv and Peremishl' (Galicia); in Chernivtsy(1872) on the basis of the pedagogical institution for men (Northern Bukovina); by the local clergy and intelligentsia in Uzhgorod (1902) (Transcarpatia).

It is shown that the organization and content of educational procedures in the women's vocational institutions, as well as their foundation and development, are regulated by the state, regional and land legislative and normative acts. On the territories of the Austrian and Hungarian state they were equal for all the lands of the Empire, possessed almost the same amount of subjects and school-hours for their study, with the same applying to the language of education and its domination (in Galicia – Polish, Transcarpatia – Hungarian, Bukovina – Rumania), more vivid presence of "female" subjects (women's handicraft, household, hygiene).

It is investigated that the teachers' training establishments for women gained great popularity among young girls. By the end of the period under studies in Galicia, in addition to the state, 24 private educational establishments of this type had been founded, but the number of Ukrainian girls, studying there was insignificant.

This paper doesn't reveal all the aspects of the problem under analysis here. The subject of the further research may be as follows: the creative heritage of the pedagogues, connected with the problem of women's education of the period under investigation, – both in Western Ukrainian lands and abroad; the influence of West Ukrainian pedagogical ideas on the formation of the educational priorities in Western Ukrainian women's education and others.

Key words: women's professional education, teachers' training establishments for women, education of girls, cultural and educational organizations, nun's associations.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку системи освіти в Україні характеризується численними інноваціями та спрямований на її модернізацію відповідно до вимог часу. Характерною особливістю цього періоду є пошук нових форм, методів і засобів навчання; розгортання широкої експериментальної роботи, метою якої є впровадження новітніх технологій у навчальний процес; удосконалення педагогічної майстерності викладачів та відповідного дидактичного і науково-методичного забезпечення навчального процесу, його психолого-педагогічного обґрунтування; розкриття творчого потенціалу студентів та викладачів у

відповідності до їх нахилів, запитів і здібностей. Однак становлення нового українського шкільництва не є можливим без вивчення його історичної спадщини та впровадження її позитивних елементів у діяльність сучасних закладів вищої освіти. Таким чином, доцільно буде розглянути проблему становлення та розвитку жіночої фахової освіти у Західній Україні кінця XIX – початку XX століть.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми професійної підготовки жінок у Західному регіоні України в кінці XIX – на початку XX ст. стали предметом вивчення у контексті аналізу розвитку української школи і педагогічної думки цього періоду таких науковців, як О.Аніщенко, Д.Герцюк, С.Івах, А.Ігнат, У.Кецик, М.Кляп, Г.Маслій, З.Нагачевська, Н.Ничкало, Д.Пенішкевич, Г.Субтельна, Б.Ступарик, Л.Шологон й ін. Проте окремого комплексного дослідження цієї проблеми до сьогодні не здійснено.

Тому *метою* даної публікації є історико-педагогічний аналіз особливостей організації та специфіки функціонування жіночих середніх фахових шкіл у Західній Україні кінця XIX – початку XX ст..

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою ланкою в системі середньої освіти жінок Австро-Угорщини в цілому та українських територій у її складі зокрема стали вчительські семінарії – фахові навчальні заклади для підготовки педагогів початкової ланки освіти.

Хронологічно першим державним навчальним закладом цього типу в західноукраїнському регіоні була державна жіноча вчительська семінарія у Львові, яка відкрилася 26 травня 1871 р. на базі препаранди, організованої при монастирській школі Сестер Бенедиктинок вірменських. Саме з її учениць були створені перші два курси семінарії під новою управою та з новим педагогічним складом. Першим директором учительської семінарії став Антоній Люцкевич, а першими вчителями – Ю. Абрагович, Ю. Аксентович, Ф. Василевська, С. Вехслер, Е. Гавліковська, Ю. Левицька, П. Ледер, А. Майхер, О. Партицький, П. Петрашевська, В. Тинецький [8, с. 81].

Наприкінці 1871 р. у Львівській державній жіночій учительській семінарії відбувся перший екзамен зрілості і кваліфікаційний іспит під керівництвом крайового інспектора народних шкіл Т. Мандибури. Залежно від його результату, дівчата отримали кваліфікаційні патенти на право працювати у чотирьох-, п'яти- або шестикласних народних школах [15, с. 68].

У 1871/1872 н. р. на трьох курсах Львівської жіночої учительської семінарії навчалися 77 дівчат [12, арк. 7], серед них – 6 українок [12, арк. 21]. З початком 1875/1876 н. р. був відкритий IV курс.

З метою ознайомлення семінаристок із теорією та методикою дошкільного виховання і підготовки для краю кваліфікованих виховательок галицька Рада шкільна крайова започаткувала при семінарії курс фребелівських “огородничок” – вихователів дошкільних закладів (розпорядження від 8 січня 1876 р.), який налічував 22 учениці. У 1871 р. при семінарії розпочала діяльність чотирикласна школа вправ (184 учениці) та дитячий садок на 40 дітей [13, арк. 91].

Хронологічно друга державна жіноча вчительська семінарія на західноукраїнських землях була заснована в 1871 р. згідно із розпорядженням Ради шкільної крайової від 24 квітня 1871 р. у Перемишлі. Її очолив Теофіл Лекавський, керівник колишньої місцевої жіночої педагогічної препаранди. У 1871/1872 н. р. в семінарії було два курси. На першому курсі навчалися “новозаписані” дівчата, що стали її ученицями на підставі вступних іспитів, другий курс складався із недавніх “препарандисток” [11, арк. 16].

За даними досліджень, упродовж 25 років діяльності навчального закладу кількість учениць зросла майже у 9 разів (із 25 у 1871/1872 н. р. до 213 – у 1896/1897). Незважаючи на те, що, поруч із державними, в краї започатковувалися інституції з підготовки вчительок приватного типу, відвідуваність жіночої семінарії в Перемишлі була досить високою протягом усього періоду функціонування. У 1877/1878 н. р. було здійснено першу спробу організувати при цій жіночій семінарії курс виховательок дитячих садків, на який записалися 6 дівчат. Проте в наступному році бажаючих відвідувати цей курс не було, і його відновили аж у 1891/1892 н. р.

Загальна кількість дівчат, прийнятих на навчання в першому році функціонування учительських семінарій у всій Галичині, обмежувалася 59 особами. У 1875 н. р. в жіночих учительських семінаріях Кракова, Львова і Перемишля було вже 552 учениці. Однак у жіночих семінаріях Кракова та Перемишля дівчат-українок не було взагалі, у Львові – лише 5 [10, с. 68].

На кінець досліджуваного періоду в підпорядкуванні галицької Ради шкільної крайової знаходилися 18 державних учительських семінарій, із них 14 чоловічих і 4 жіночих. До раніше відкритих у Кракові, Львові та Перемишлі додалася жіноча вчительська семінарія в подільському місті Бережани.

Крім державних, на останньому етапі функціонування жіночого шкільництва в Галичині було 12 приватних жіночих учительських семінарій із правом публічних шкіл і 12 – без права публічності. Так, рескрипт австрійського Міністерства віросповідань і освіти від 17 лютого 1906 р. (Ч. 397) надав дозвіл згромадженню Сестер Бенедиктинок на відкриття жіночої приватної учительської семінарії з польською мовою викладання в Перемишлі. Керівником навчального закладу став священник М. Войтась. У першому навчальному році тут студіювали 50 дівчат, які попередньо склали вступний іспит до місцевої державної жіночої учительської семінарії, але через великий вплив бажаючих потрапити на навчання не змогли. У 1909/1910 н. р. приватна учительська семінарія в Перемишлі мала чотири курси із 153 ученицями; її перші випускниці склали екзамен зрілості при державній чоловічій учительській семінарії в м. Самборі (сьогодні райцентр Львівської області). У 1912 р. ця семінарія удостоїлася права прилюдності, що свідчило про високу результативність її діяльності.

Аналіз звітів із діяльності приватної жіночої учительської семінарії Сестер Бенедиктинок у Перемишлі показав, що навчальний заклад отримував фінансову допомогу від галицького крайового сейму (1911 р. – 300 кор., 1912 р. – 400 кор.). Завдяки цій допомозі учительська семінарія була забезпечена необхідним навчальним обладнанням, мала власну бібліотеку, земельну ділянку для практичного вправлення дівчат у городництві та куховарстві. У виділовій школі Сестер Бенедиктинок, яка розміщувалася в тому ж будинку, “кандидатки” відбували практичні заняття (керівництво здійснювала викладач місцевої державної жіночої учительської семінарії п. Лінгардт).

Велику допомогу у вихованні майбутніх жінок-учителів надавали чинні в Перемишлі пансіони – Сестер Бенедиктинок і Сестер Феліціянок [16, с. 19–22].

При всіх середніх педагогічних навчальних закладах, за винятком учительської семінарії в Бережанах, засновувалися школи вправ, а при утравістичних (польсько-українських) семінаріях передбачалась організація окремих шкіл з українською та польською мовами навчання. На кінець 1911/1912 н. р. в краї було 18 шкіл вправ із 70 класами, з них 54 чоловічих і 16 жіночих. У жіночих школах вправ із польською мовою викладання навчалися 342 учениці, в єдиній українській школі вправ – 67 дівчат.

Здобуття педагогічного фаху дівчатами-буковинками в аналогічних навчальних закладах пов'язане з відкриттям у 1872 р. при державній чоловічій учительській семінарії з німецькою мовою викладання у Чернівцях окремого жіночого відділу. Керівництво обома навчальними закладами очолив член буковинської Ради шкільної крайової, інспектор румунських народних шкіл, відомий педагог Дмитро Ісопескул [7, с. 75]. У 1875/1876 н. р. при жіночому відділі учительської семінарії було відкрито два класи школи вправ, навчальний процес у якій здійснювала Анна Копач. Через два роки при цій освітній установі був започаткований дитячий садок, практичне вправлення в якому для учениць жіночого відділу семінарії було обов'язковим [7, с. 81–83].

Однак із 1878/1879 навчального року жіночий відділ при державній учительській семінарії в Чернівцях став приймати на навчання дівчат лише раз на два роки.

Новим етапом у розвитку державної учительської семінарії у Чернівцях стало започаткування при ній у 1887 р. курсів із підготовки вчителів виділових шкіл та учительок жіночих ручних робіт. Так, на курсах із підготовки вчителів виділових шкіл упродовж 1887–1892 рр. працювали як румунські (Д. Ісопескул), так і українські (Л. Галицький, Ю. Пігуляк та ін.) педагоги; за цей час педагогічну освіту здобули 155 учнів і учениць [7, с. 84–86]. Всього ж за час діяльності свідомості зрілості у Чернівецькій державній учительській семінарії отримали понад 700 дівчат [7, с. 89].

Однак серед її учениць українки були найменш чисельними. Наприклад, у 1902 р. на навчання було прийнято 60 кандидаток – четверту частину від усіх, хто складав вступні іспити. Серед зарахованих на навчання було 12 українок, трохи більше – румунок: основний склад учениць становили німкені та польки [4, с. 3]. Таким чином, на межі ХІХ–ХХ ст. українки були найменш представлені в державному навчально-виховному закладі з підготовки вчителів для потреб початкового шкільництва Буковини.

Професійна педагогічна освіта дівчат у Закарпатті нерозривно пов'язана з діяльністю дворічної греко-католицької жіночої учительської семінарії, відкритої 14 вересня 1902 р. в Ужгороді з ініціативи Мукачівського єпископа Юлія Фірцака й очоленої Г. Комінським. Метою цього першого в краї середнього педагогічного навчального закладу, призначеного для дочок греко-католицьких священиків, була підготовка жінок-учителів у “дущ нашего обряда, для собственных нашихъ требованій”, оскільки “доселѣ получали мы учительницъ изъ чужихъ женскихъ препарандій”, які не знали і не хотіли знати “языкъ материнскій” дітей-українців [5, с. 34]. До 1911 р. вона, подібно до чернівецької, діяла як дворічна навчальна установа із прийомом учениць раз на два роки [1, с. 145].

У 1903 р. греко-католицька жіноча учительська семінарія отримала право прилюдності. Через дев'ять років вона була реорганізована на чотирирічну з розширеною навчальною програмою. Аналіз виявлених джерел дає можливість стверджувати, що семінарія викликала жвавий інтерес у середовищі жінок краю, на що вказує велика кількість її учениць. Уже за перше десятиріччя функціонування число учениць у семінарії потроїлося. [2, с. 4–8]. При цьому статус “греко-католицької” почасти уможлилював, незважаючи на переважно угорськомовний характер усіх ланок освіти в краї, українознавче спрямування навчально-виховного процесу. Його забезпечувала когорта визначних педагогів-українців, які працювали в семінарії із першого дня її заснування. Серед них Іван Бокшай – священик, учитель

музики і церковного співу; Августин Волошин – навчав алгебри, геометрії та української мови; Василь Грабар – священник, учитель релігії [14, с. 15–16].

На межі XIX–XX ст. перші українки-мешканки Закарпаття з'явилися серед учениць державної учительської семінарії у місті Пряшеві, що, як відомо, і дотепер залишається найбільшим осередком української діаспори у Словаччині.

Державна учительська семінарія з угорською мовою викладання, в якій передбачалося навчання хлопців і дівчат, постала в закарпатському місті Мукачеві лише в 1914 р. [6, с. 61]. Однак через воєнні події вони так і не скористалися наданим їм правом [3, с. 80].

Основні положення щодо організації та функціонування українських жіночих учительських семінарій Західної України визначеного періоду викладені у статті “Специфіка функціонування жіночих навчальних закладів професійного спрямування у Західній Україні (кінець XIX – початок XX ст.)” [9].

Висновок. Викладене уможлиблює висновок про те, що 1870-і рр. започаткували функціонування в регіоні перших учительських семінарій – педагогічних навчально-виховних закладів середнього типу для підготовки жінок-учителів початкових шкіл. Однак в умовах Австро-угорської державності кількість дівчат-українок, що навчалися в них була незначною.

Література

1. Алмаший М. Греко-католическая женская учительская семинария / М. Алмаший // Энциклопедия Подкарпатской Руси [ред. рус. текста М. Шабак; ред. англ. текста К. Шабак; ред. чеш. слов., польск., болг. текстов Д. Поп; Ред. изд-ва и укр. текста к. ф. н. В. Падек]. – Ужгород : Изд-во В. Падека, 2001. – С. 145. Almashiy M. Greko-katolicheskaya zhenskaya uchitel'skaya seminaria / M. Almashiy // Entsiklopedia Podkarpatskoj Rusi [red. rus. Teksta M. Shabak; red. ang. teksta K. Shabak; red. chesh.slov., pol'sk., bolg. tekstov D. Pop.; Red. izd-va i ukr. teksta k.f.n V. Padek]. – Uzhgorod : Izd-vo V. Padeka, 2001. – S. 145.
2. Білавич Г. Товариство “Рідна школа” (1881–1939 рр.) / Галина Білавич, Борис Савчук. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1999. – 208 с. Bilavych H. Tovarystvo “Ridna shkola” (1881 – 1939 rr.) / Halyna Bilavych, Borys Savchuk. – Ivano-Frankivsk : Lilea NB, 1999. – 208 s.
3. Висіцька Т. Три сходинки до самоствердження : освіта, трудова і громадська діяльність жінок Закарпаття / Таміла Висіцька. – Ужгород : Поліграфцентр “Ліра”, 2006. – 644 с. Vysits'ka T. Try shodynyky do samostverdzhenn'a : osvita, trudova i hromads'ka dial'nist' zhynok Zakarpattia / Tamila Vysits'ka. – Uzhgorod : Polihraftsentr “Lira”, 2006. – 644 s.
4. З учительської семінарії; з православної дівочої школи; з господарської середньої школи в Чернівцях // Буковинські весті. – 1902. – Ч. 102. – С. 3. Z uchitel'skoi seminarii; z pravoslavnoi divochoi shkoly; z hospodars'koi serednioi shkoly v Chervivtsiah // Bukovyns'ki vedomosti. – 1902. – Ch. 102. – S. 3.
5. Ивановичъ. Учительская женская семинария / Ивановичъ // Месяцослов на 1903 год, имеющий дней 365. Составил : Августин Ив. Волошин. Унгваръ : Из книгопечатни “Акц. о-ва Унио”, 1902. – 140 с. Ivanovych. Uchitel'skaya zhenskaya seminaria / Ivanovich // Miesiatsoslov na 1903 god, imieyushchiy dney 365. Sostavil : Avhustyn Iv. Voloshyn. Ungvar : Iz knihopechatni “Akts. o-va Unio”, 1902. – 140 s.
6. Ігнат А. М. Загальноосвітня школа на Закарпатті в XIX – поч. XX ст. : [конспект лекцій із спецкурсу “Історичне краєзнавство”] / А.М. Ігнат. – Ужгород, 1971. – 69 с. Ihnat A. M. Zahal'noosvitnia shkola na Zakarpatti v XIX – poch. XX st. : [konspekt lektsiy iz spetskursu “Istorychne kraeyznavstvo”] / A.M. Ihnat. – Uzhorod, 1971. – 69 s.
7. Карбулицький І. Розвій народного шкільництва на Буковині / Ілярій Карбулицький. – Вашківці : Руска Рада, 1905. – 148 с. Karbulutsky I. Rozvii narodnogo shkil'nytstva na Bukovyni / Iliariy Karbulutsky . – Vashkivtsi : Ruska Rada, 1905. – 148 s.
8. Маслій Г. Підготовка вчителів для навчальних закладів жіночої освіти: західноукраїнський контекст XIX – поч. XX ст. / Галина Маслій // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – № 1. – С. 80–84. Masliy H. Pidgotovka vchyteliv dlia navchal'nyh zakladiv zhinochoi osvity : zahidnoukrainskyi context – XIX

- poch. XX st. / Halyna Masliy // Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsional'noho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. – Ternopil', 2009. – № 1. – S. 80–84.
9. Маслій Г. Специфіка функціонування жіночих навчальних закладів професійного спрямування у Західній Україні (кінець XIX – початок XX ст.) / Галина Маслій // Обрії. – Івано-Франківськ, 2013. – № 2. – С. 59–61. Masliy H. Spetsyfika funktsionuvannia zhinochych navchal'nyh zakladiv profesiynoho spriamuvannia u Zahidniy Ukraini (kinets' XIX – pochatok XX st.) / Halyna Masliy // Obrii. – Ivano-Frankivsk, 2013. – № 2. S. 59 – 61.
  10. Ступарик Б. М. Шкільництво Галичини (1772–1939) / Богдан Михайлович Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994. – 144 с. Stuparyk B.M. Shkil'nytstvo Halychyny (1772 – 1939) / Bohdan Myhailovych Stuparyk. – Ivano-Frankivsk, 1994. – 144 s.
  11. ЦДІА України у Львові. Ф. 178 Крайова шкільна рада м. Львів. 1867–1921 pp. TSDIA Ukrainy u L'vovi. F. 178 Kraiova shkilna rada m. L'viv. 1867 – 1921 rr.
Оп. 2. Оп. 2.
Спр. 104. Звіти про діяльність вчительських семінарій в мм. Львові, Перемишлі, Ряшеві, Станіславові, 1870–1875 pp., 92 арк. Spr. 104. Zvity pro diyal'nist' vchytel'skyh seminariy v mm. L'vovi, Peremyskli, Riashevi, Stanislavovi, 1870 – 1875 rr., 92 ark.
  12. ЦДІА України у Львові. Ф. 178. Крайова шкільна рада м. Львів. 1867–1921 pp. TSDIA Ukrainy u L'vovi. F. 178 Kraiova shkilna rada m. L'viv. 1867 – 1921 rr.
Оп. 2. Оп. 2.
Спр. 185. Звіт дирекції про діяльність вчительської жіночої семінарії у м. Львові, 1872 р., 36 арк. Spr. 185. Zvit Dyrektsii pro diyal'nist' vchytel'skoi zhinochoi seminarii u m. L'vovi, 1872 r., 36 ark.
  13. ЦДІА України у Львові. Ф. 178. Крайова шкільна рада м. Львів. 1867–1921 pp. TSDIA Ukrainy u L'vovi. F. 178 Kraiova shkilna rada m. L'viv. 1867 – 1921 rr.
Оп. 2. Оп. 2.
Спр. 1794. Звіти про діяльність жіночих вчительських семінарій в мм. Кракові, Львові, Перемишлі та Тернополі, за 1874/75 pp. та 1875/76 навчальні роки, 98 арк. Spr. 1794. Zvity pro diyal'nist' zhinochych vchytel'skyh seminariy v mm. Krakovi, L'vovi, Peremyskli ta Ternopoli, za 1874/75 rr. Ta 1875/76 navchal'ni roky, 98 ark.
  14. Az Ungvári Görög Katholikus Árrapanleánynevelő – intézettel Kapcsolatos Tanítónökepző, polgári és elemi iskola. Ertesítője az 1903–1904. Tanévről / Közli: Kaminszky Gézo. Ungvárt : “U”nio Kónyynyomda Reszvény – Társaság “Nyomás”, 1904. 48 old.
  15. С. К. Seminarya nauczycielskie męskie i żeńskie Królestwa Galicyi i W. Ks. Krakowskiego w okresie 1871–1896. Pamiętnik, wyd. z powody ćwierćwiekowego jubileuszu galic. semin. naucz. obchodzonego we Lwowie 1896 r. / red. M. Baranowski. Lwów, 1897. 567 s.
  16. Sprawozdanie dyrekcji seminaryum żeńskiego z prawem publiczności w Przemyślu za rok szkolny 1911/12. Przemyśl : Nakł. Dyrekcji prywatn. Seminaryum nauczycielskiego z prawem publicz, 1912. – 44 s.

References

1. Almashyi M. Hreko-katolycheskaia zhenskaia uchytelskaia semynaryia / M. Almashyi // Entsiklopedyia Podkarpatskoi Rusy [red. rus. teksta M. Shabak; red. anhl. teksta K. Shabak; red. chesh. slov., polsk., bolh. tekstov D. Pop; Red. yzd-va y ukr. teksta k. f. n. V. Padek]. – Uzhhorod : Yzd-vo V. Padeka, 2001. – S. 145. Almashiy M. Greko-katolicheskaya zhenskaya uchytelskaya seminaria / M. Almashiy // Entsiklopedia Podkarpatskoy Rusi [red. rus. Teksta M. Shabak; red. ang. teksta K. Shabak; red. chesh.slov., polsk., bolg. tekstov D. Pop.; Red. izd-va i ukr. teksta k.f.n V. Padek]. – Uzhgorod : Izd-vo V. Padeka, 2001. – S. 145.
2. Bilavych H. Tovarystvo “Ridna shkola” (1881–1939 rr.) / Halyna Bilavych, Borys Savchuk. – Ivano-Frankivsk : Lileia NV, 1999. – 208 s. Bilavych H. Tovarystvo “Ridna shkola” (1881 – 1939 rr.) / Halyna Bilavych, Borys Savchuk. – Ivano-Frankivsk : Lilea NB, 1999. – 208 s.
3. Vysitska T. Try skhodynky do samostverdzhennia : osvita, trudova i hromadska diialnist zhinok Zakarpattia / Tamila Vysitska. – Uzhhorod : Polihraftsentr “Lira”, 2006. – 644 s. Vysitska T. Try shodynky do samostverdzhenna : osvita, trudova i hromadska dialnist zhinok Zakarpattia / Tamila Vysitska. – Uzhgorod : Polihraftsentr “Lira”, 2006. – 644 s.
4. Z uchytelskoi seminarii; z pravoslavnoi divochoi shkoly; z hospodarskoi serednoi shkoly v Chernivtsiakh // Bukovynski vedomosti. – 1902. – Ch. 102. – S. 3. Z uchytelskoi seminarii; z pravoslavnoi divochoi shkoly; z hospodarskoi serednoi shkoly v Chervivtsiah // Bukovynski vedomosti. – 1902. – Ch. 102. – S. 3.

5. Yvanovychъ. Uchytelskaia zhenskaia seminaria / Yvanovychъ // Miesiatsoslov na 1903 hod, ymieushchii dnei 365. Sostavyl : Avhustyn Yv. Voloshyn. Unhvarъ : Yz knyhopechatny “Akts. o-va Unio”, 1902. – 140 c. Ivanovich. Uchytelskaya zhenskaya seminaria / Ivanovich // Miesiatsoslov na 1903 god, imieyushchiiy dnei 365. Sostavil : Avhustyn Iv. Voloshyn. Ungvar : Iz knihopechatni “Akts. o-va Unio”, 1902. – 140 s.
6. Ihnat A. M. Zahalnoosvitnia shkola na Zakarpatti v KhKh – poch. KhKh st. : [konspekt lektsii iz spetskursu “Istorychne kraieznavstvo”] / A.M. Ihnat. – Uzhhorod, 1971. – 69 s. Ihnat A. M. Zahalnoosvitnia shkola na Zakarpatti v XIX – poch. XX st. : [konspekt lektсий iz spetskursu “Istorychne kraieznavstvo”] / A.M. Ihnat. – Uzhhorod, 1971. – 69 s.
7. Karbulytskyi I. Rozvii narodnoho shkilnytstva na Bukovyni / Iliarii Karbulytskyi. – Vashkivtsi : Ruska Rada, 1905. – 148 s. Karbulytsky I. Rozvii narodnoho shkilnytstva na Bukovyni / Iliarii Karbulytskyi. – Vashkivtsi : Ruska Rada, 1905. – 148 s.
8. Maslii H. Pidhotovka vchyteliv dlia navchalnykh zakladiv zhinochoi osvity: zakhidnoukrainskyi kontekst KhKh – poch. KhKh st. / Halyna Maslii // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. – Ternopil, 2009. – № 1. – S. 80–84. Maslii H. Pidgotovka vchyteliv dlia navchalnykh zakladiv zhinochoi osvity : zahidnoukrainskyi context – XIX – poch. XX st. / Halyna Maslii // Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. – Ternopil, 2009. – № 1. – S.80–84.
9. Maslii H. Spetsyfika funktsionuvannia zhinochykh navchalnykh zakladiv profesiinoho spriamuvannia u Zakhidnii Ukraini (kinets KhKh – pochatok KhKh st.) / Halyna Maslii // Obrii. – Ivano-Frankivsk, 2013. – №2. – S. 59–61. Maslii H. Spetsyfika funktsionuvannia zhinochykh navchalnykh zakladiv profesiinoho spriamuvannia u Zahidnii Ukraini (kinets XIX – pochatok XX st.) / Halyna Maslii // Obrii. – Ivano-Frankivsk, 2013. – № 2. S. 59 – 61.
10. Stuparyk B. M. Shkilnytstvo Halychyny (1772–1939) / Bohdan Mykhailovych Stuparyk. – Ivano-Frankivsk, 1994. – 144 s. Stuparyk B.M. Shkilnytstvo Halychyny (1772 – 1939) / Bohdan Mykhailovych Stuparyk. – Ivano-Frankivsk, 1994. – 144 s.
11. TsDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178 Kraiova shkilna rada m. Lviv. 1867–1921 rr. TSDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178 Krayova shkilna rada m. Lviv. 1867 – 1921 rr.
Op. 2. Op.2.
Spr. 104. Zvity pro diialnist vchytelskykh seminarii v mm. Lvovi, Perymyshli, Riashevi, Stanislavovi, 1870–1875 rr., 92 ark. Spr. 104. Zvity pro diialnist vchytelskykh seminarii v mm. Lvovi, Perymyshli, Riashevi, Stanislavovi, 1870 – 1875 rr., 92 ark.
12. TsDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178. Kraiova shkilna rada m. Lviv. 1867–1921 rr. TSDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178 Krayova shkilna rada m. Lviv. 1867 – 1921 rr.
Op. 2. Op.2.
Spr. 185. Zvit dyreksii pro diialnist vchytelskoi zhinochoi seminarii u m.Lvovi, 1872 r., 36 ark. Spr. 185. Zvit Dyreksii pro diialnist vchytelskoi zhinochoi seminarii u m. Lvovi, 1872 r., 36 ark.
13. TsDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178. Kraiova shkilna rada m. Lviv. 1867–1921 rr. TSDIA Ukrainy u Lvovi. F. 178 Krayova shkilna rada m. Lviv. 1867 – 1921 rr.
Op. 2. Op.2.
Spr. 1794. Zvity pro diialnist zhinochykh vchytelskykh seminarii v mm. Krakovi, Lvovi, Perymyshli ta Ternopoli, za 1874/75 rr. ta 1875/76 navchalni roky, 98 ark. Spr. 1794. Zvity pro diialnistzhinochykh vchytelskykh seminarii v mm. Krakovi, Lvovi, Perymyshli ta Ternopoli, za 1874/75 rr. Ta 1875/76 navchalni roky, 98 ark.
14. Az Ungvári Görög Katholikus Árrapanleánynevelő – intézettel Kapcsolatos Tanítónökepző, polgári és elemi iskola. Ertesítője az 1903–1904. Tanévről / Közli: Kaminszky Gézo. Ungvárt : “U”nio Könyvnyomda Reszvény – Társaság “Nyomás”, 1904. 48 old.
15. S. K. Seminarya nauczycielskie męskie i żeńskie Królestwa Galicyi i W. Ks. Krakowskiego w okresie 1871–1896. Pamiętnik, wyd. z powody ćwierćwiekowego jubileuszu galic. semin. naucz. obchodzonego we Lwowie 1896 r. / ked. M. Baranowski. Lwów, 1897. 567 s.
16. Sprawozdanie dyrekcji seminaryum żeńskiego z prawem publiczności w Przemyślu za rok szkolny 1911/12. Przemyśl : Nakł. Dyrekcji prywatn. Seminaryum nauczycielskiego z prawem publicz, 1912. – 44 s.

Одержано статтю: 20.07.2018
Прийнято до друку: 3.09.2018